Ғылыми журнал
1996 жылдан шығады

Қ. А. ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

ХАБАРШЫСЫ

AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ

Шілде-Тамыз 4

Түркістан 2003

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ

1996 жылдың қарашасынан бастап екі айда бір рет шығады

N4 (40)
Шілде-тамыз 2003

АХМЕТ ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ

HABERLER ВЕСТНИК HERALD

Жаратылыстану ғылымдар сериясы

БАС РЕДАКТОР
педагогика ғылымдарының докторы
СЕРК ЖАЙЛАУҰЛЫ ПІРӘЛИЕВ

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

ИБРАЕВ Шәкір Ибрайұлы *-Бас редактордың орынбасары*
филология ғылымдарының докторы, профессор

ЮВАЛЫ Абдулкадыр доктор, профессор

ТӘШІМОВ Лесбек Тәшімұлы *-Бас редактордың орынбасары*
техника ғылымдарының докторы, профессор

ЕРГӨБЕКОВ Құлбек
филология ғылымдарының докторы, профессор

ӘБІЛДАЕВА Гүлжан Елібайқызы *-жауапты редактор*

ҚҰРЫЛТАЙШЫ

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

АҚЫЛДАСТАР АЛҚАСЫ:

АҚАР М., ӘБУОВ А., БАЕШОВ Ә., БАЙТЕЛИЕВ Т., БАЙДӘУЛЕТОВ И.О., БЕРДІБАЙ Р., ДӘУЛЕТОВА С.О., ЖОШКУН В., ЕЛЕУОВ М., ЕРЖАНОВ М., МАДУАН С., МЫРЗАХМЕТ М., НҰСҚАБАЕВ О., СЕВЕРЖАН Х., СЕЙТМЕТОВ Р., СЕРМАҢЫЗОВ С., ТӘУКЕБАЕВА Р.Б., РАСУЛОВ М.Р., РУСТАМОВ Н.Т., ШАЛҚАРОВА Ж.Н., ЧАРЫЯРОВ У.

Журнал Қазақстан Республикасының Баспасөз және бұқаралық ақпарат істері жөніндегі ұлттық агенттігінде 1996 жылғы 8-қазанда тіркеліп, N 232 куәлік берілген.

Индекс N 75637

Редакцияның мекен-жайы:

487010. Қазақстан Республикасы, Түркістан қаласы, Есімхан алаңы, 2, Ғылым орталығы, 311-бөлме
☎ (8-325-33) 4-11-44, 4-32-82, 3-21-46 (138)
E-mail: yasawiun@mktu.turkistan.kz.

Журнал Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің баспаханасында көбейтілді.

Көлемі 70x100 1/16. Қағазы офсеттік.
Офсеттік басылым. Шартты баспа табағы 23,4. Таралымы 500 дана.
Тапсырыс 53. ©

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ - İÇERİK - CONTENTS

МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

АЙМЕНОВ Ж.Т. ЯСЕР М. АЛДИЯРОВ Ж.	Күшейтілген темірбетонды тізбектердің алып жүру қабілеттілігін бағалау Оценка несущей способности усиленных железобетонных колонн	3-8
AIMENOV Zh.T. YASER M. ALDYAROV Zh.	Kuvvetli Demir Beton Kolonlarının Taşıyıcı Evaluation of carring the capacity of strengthened reinforced concrete columns	
РУСТАМОВ Н.Т. ЗУЕВ А.А.	"IMPULSE" картографиялық ұйымдық басқару жүйесі Картографическая организационная система управления "IMPULSE"	9-14
RUSTAMOV N.T. ZUEV A.A.	"IMPULSE" harita organizasyonel yönetim sistemi Cartographical organizational management system "IMPULSE"	
ХАЛҚЫМАҰЛЫ Х. ХҰСАИН Б.	Интернеттік технология Технология интернета	15-20
KHALKYMAULY Kh. KHUSAIN B.	İnternet Teknolojileri Internet Technologies	
РУСТАМОВ Н.Т. АБДРАХМАНОВ Р.Б. ШАФЕЕВА Ш.А.	Графикалық қабат негізінде белгілердің маңыздылығын анықтау Определение важности признаков на основе графической наслойки	21-23
RUSTAMOV N.T. ABDRAHMANOV R.B. SHAFEEVA Sh.A.	Grafik Katının Temelinde Nitelik Önemini Belirtmek Identifying the Importance of Features on the Base of Graphical Order	
ТЕМІРБЕКОВ А.Н. ОРАЗБЕКОВА А.З.	Содержательная и формальная постановка задачи создания автоматизированной диагностической системы	24-26
TEMIRBEKOV A.N. ORAZBEKOVA A.Z.	Otomatikleştirilmiş Diyagnostik Sistem Kurma Meselesi The Problem of Creating the Computer-aided diagnostic System	
НИЯТОВА А. ЕРГЕШОВА М.	Қолданбалы жүйелер пакетін функционалді-бейімделген жобалау технологиясы негізінде объекті-нысандалған бағдарламалық қамтамасыздандыру Разработка объектно-ориентированного программного обеспечения на базе технологии функционально-ориентированного проектирования пакетов прикладных систем	27-33
NIYATOVA A. ERGESHOVA M.	Uygulamalı Sistemler Programını Fonksyonel-yönlendi-meli Planlama Teknolojisi Nesneye Hedeflenen Programla Donatmak Development of rough object software on the base of functional rough package designs for applied system	

ЮЛДАШЕВ У.Ю. БАКИЕВ Р.Р.	Информатика бағытындағы пәндерді оқытудың тұжырымдамалық негіздері Концептуальные основы обучения предметам, составляющим направление «информатика »	34-38
YULDASEV U.Yu. BAKIEV R.R.	«Bilgisayar Mühendesliği» Yönündeki Dersleri Okutmanın Temel İlkeleri Some Fundamentals of Teaching Sublects Concerning in Formatics	

ХИМИЯ, ТЕХНОЛОГИЯ

ДУЙСЕБЕКОВА А.Т. ГУЛБАЕВ Я.И. АЗИЗОВ Т.А.	Еркін және координацияланған семикарбазон сірке альдегид хлориді молекулаларының электрон структурасының кванттық-химиялық жолмен зерттелуі Квантохимическое исследование электронной структуры свободной и координированной молекул хлорида семикарбазона уксусного альдегида	39-42
DUISEBEKOVA A.T. GULBAEV Ya.I. AZIZOV T.A.	Aset Aldehidin Semikarbazon Klörür Serbest Molekünün Elektron Yapısı Kuantum Kimyası Metodu Guantum-chemistry study of Electronic Structure of Free and Coordinated Molecules of Semicarbazone Chloride of Acetic Aldehyde	
ШЕВКО В.И. ДӘРІБАЕВ Ж.Е. БАЕТОВА А.М.	Полиметалл шикізатын қорғасын мен мырышты хлорид түрінде бөлудің кейбір ерекшеліктері Особенности технологии хлорирования свинца и цинка из полиметаллического сырья	43-48
SHEVKO V.I. DARIBAEV Zh.E. BAETOVA A.M.	Renkel Metal hammaddesini Kurşun ve Çinkoyu Klorid Olarak Ayırmanın Bazı Özellikleri Pecularities of the Tehnologies of Chlorinating the Lead and Zinc From Polymetalic Raw Materials	
АМЕРХАНОВА Ш.К.	Температураның және сулы-органикалық ерітінділердің Cu(II) және Ag(I) иондарының аминқышқылдарымен комплекс түзуші реакцияларының термодинамикалық әсерін зерттеу Изучение влияния температуры и водно-органического растворителя на термодинамику реакций комплексообразования ионов Cu(II) и Ag(I) с аминокислотами	49-56
AMERKHANOVA Sh. K.	Cu(II) ve Ag(I) Iyonlarının Amin Asitleriyle Birlikte Bir Bütün Olarak Oluşması ve Termodinamik Reaksiyonu İçin Sıcaklık Derecesi Ve Sulu Organik Eriticilenin Etkisini İncelemek Studying the influence of temperature and water-organically solvent on the thermodynamics of the reactems of complex formation of Cu(II) and Ag(I) ions with amino acids	
ДАРИБАЕВА Н.Г. СЕРАЗИТДИНОВА Г.Ш. ДАРИБАЕВ Ж.Е.	Тотыққан полиметалл рудасының балқығыштық қасиетіне хлор тұздарының әсерін зерттеу Исследование влияние хлористых солей на плавкостные свойства окисленных полиметаллических руд	57-62

DARIBAEVA N.G. SERAZITDINOVA G.Sh. DARIBAEV Zh.E.	Klor Tuzlarının Oksitlenmiş Polimetalik Hammaddenin Oluşumlaşma Kabiliyetine Etkisinin Araştırması Influensing Chloride Salts on Melting Properties of Oxidizing Polimetal Ores	57-62
	МЕДИЦИНА, БИОЛОГИЯ	
ОМАРОВА К.П. СҮНДЕТОВ Ж.С. ПАЗЫЛБЕКОВ С.А. ИСАЕВ Г.И.	Улану себебінен дамыған бауыр жетіспеушілігінің үлгісі Пример печеночной недостаточности развившися в результате интоксикации	63-64
OMAROVA K.P. CUNDETOV Zh. S. PAZYLBEKOV S.A. ISAYEV G.I.	Zehirlenmeyle Gelişen Karaciğer Yetersizliklerinin Örneği Model of Liver Defective Developed in the Result of Intoxication	
ТАЛХАНБАЕВА З.А. УРБИСИНОВ Ж.К. КЕРІМБЕКОВ Б.К.	Ет пен сорпа тағамының химия-биологиялық құрамы Химико-биологический состав мясных блюд	65-67
TALHANBAEV Z.A. URBISINOV Zh.K. KERIMBEKOV B.K.	Et ve Çorba Yemeklerinin Kimya Biyologi Bileşimi Chemical and Biological Content of "Besbarmak"	
СҮНДЕТОВ Ж.С. АДАЙБАЕВ Т.А. КАНДЫҒҰЛОВА Г.Ж. ПАЗЫЛБЕКОВ С.А	Жүктілік кезінде анемия дамығанда иммунитеттің кейбір гуморальдық факторларының кан сарысуындағы деңгейі Уровень некоторых гуморальных факторов иммунитета в сыворотке крови у беременных, осложненной анемией	68-70
CUNDETOV Zh. S. ADAIBAEV T.A. KANDYGULOVA G.Zh. PAZYLBEKOV S.A.	Hamilelik Sırasında Anemi Ortaya Çıktısında İmmünitenin Bazı Humaral Faktörlerinin Plazmadaki Seviyesi Humoral Factors of Blood Jerum Immunity in Pregnants Usith Complicated Anemia	
КҮМІСБАЕВА Ж.Н. БАҚБЕРГЕНОВА Г.О. ЖАРАСБАЕВА П.М. КАЛЫҚБАЕВА Г.Б.	Балаларда туа пайда болған кемістік пен кемтар ауруы дамуының медико-географиялық таралуы	71-73
KUMISBAEVA Zh.N. BAKBERGENOVA G.O. ZHARASBAEV P.M. KHALYKHBAEVA G.B.	Çocuklardaki Doğuştan Rar Olan Sakatlık ve Sakat Hastalıklar Gelişmesinin Coğrafik Dağılımı Metodic-geographical Spreading of children Anomaiy Development	
КУАНДЫКОВА К.Л. КЕРІМБЕКОВА Р.Б.	Түркістан аймағындағы жүкті әйелдердің канындағы гемоглобин деңгейі Содержание гемоглобина беременных женщин Туркестанского региона	74-77
KUANDYKOVA R.K. KERIMBEKOVA R.B.	Türkistan Bölgesindeki Hamile Kadınların Kanındaki Hemoglobin Derecesi Haemoglobin Level in Blood of Pregnant Women in the Region of Turkistan	

АДАЙБАЕВ Т.А. АЖАЕВ С.А.	Цитоархитектоника лимфатических узлов у потомства крыс при хронической внутриутробной гипоксии Құрсақ ішілік гипоксия жағдайда егеуқұйрық балаларында лимфатикалық түйіндерінің цитроархитектаникасы	78-81
ADAIBAEV T.A. AZHAEV C.A.	Rahimdeki Hipostasi Durumu Fare Yavrularında Limfatik Düğümlerin Sitoarşitektoniki Cytiarchitectoincs of Lymphatoc Nodes Catsfoetus From Chronicle Intrauterine Hypoxia	
	ЭКОЛОГИЯ, АУЫЛШАРУАШЫЛЫЫ	
БАЙЖІГІТОВ К.	Өсімдіктерді зиянкестерден қорғаудың ескі тәжірибесі Стародавние опыты борьбы с вредителями растений	82-83
BAIZHIGITOV K.	Bitkiler Parazitlerden Korumada Eski Tecrübeler Methods of Fighting Againtst Plant Pests	
ЕСПЕМБЕТОВ А.С.	Қаракөл қозылардың жамылғы талшықтарының жалтырақтығы мен жібектігі Блеск и шелковистость волосяного покровы каракульских ягнят	84-86
ESPEMBETOV A.S.	Karaköl Kuzularının Yünlerinin Parlaklığı ve İpekliği Brightness and Silkness of Capillary Cover of Astrakhan Lambs	
БАЙЖІГІТОВ К. БАЙЖІГІТОВ Д.К.	Түркістан өнірі ауа райының декаративті өсімдіктерге әсері Влияние погоды Туркестанского региона на декаратиные растения	87-89
BAIZHIGITOV Kh. BAIZHIGITOV D.Kh.	Türkistan Toprıaklarında Yetişen Çam Ağaçları Iklim Şartlarina Doğrudan Bağlıdır Weather Affectiveness of Turkestan Region on Decorative Plants	
ЕРЖІГІТОВА Ж.Т. ЕРДЕНОВ М.Т.	Бидайдың көктеу, өсі жылдамдығы және су	90-93
ERZHIGITOVA Zh.T. ERDENOV M.T.	Buğdayın Yeşerme ve Olngunlaşma Hızı ve su Sprout of Wheat Growth and Water	
	ЭКОНОМИКА	
НҰРЫМБЕТОВ Т.Ж. МҰСТАФАЕВА Б.Ү.	Агробизнестің дамуы және оның экономикадағы рөлі Развитие агробизнеса и ее роль в экономике	94-97
NURYMBETOV T.Zh. MUSTAFAEVA B.U.	Tarım Gelişmesi ve Onun Ekonomideki Rolü Agrobusiness and Its Role in the Economy	
МЫРЗАЛИЕВ Б.С. ИЗАТУЛЛАЕВА Б.С.	Организация управления и финансирование инвестиции в сфере реальной экономики Нақты экономика саласында инвестицияларды басқаруды және қаржыландыруды ұйымдастыру	98-108
MYRZALIEV B. S. IZATULLAEVA B.S.	Reel Ekonomi Sektöründe Yatırım Yönetimi ve Finansmanının Organize Edilmesi Organization of Management and Financing Investments	

КӨКЕБАЕВА Ә.М. НАКИПОВА С.Б. ДАРЖАНОВА М.Ш.	Аймақтағы құрылымдық өзгерудің факторлары Факторы структурных изменений в регионе	109-112
KOKEBAEVA A.M. NAKIPOVA S.B. DARZHANOVA M.Sh.	Bölgede yapısal değişikliklerin faktörleri Structural Changes in the Region	
РИЗАХОДЖАЕВ А.М. РИЗАХОДЖАЕВ А.А.	Жетістіктерді нығайта отырып, кәсіпкерлікті ынталандыру Укрепляя достигнутые одновременно стимулировать предпринимательство	113-116
RIZAHODZHAYEV A.M. RIZAHODZHAYEV A.A.	Gelişmeleri Sağlamlaştırarak işletmecilipi Geliştirme Stimulating Business by Strengthening Achievement	
НҰРЫМБЕТОВ Т. Ж. ӘБДІРОВА А.С.	Фермерлік шаруашылықтың дамуының экономикалық проблемалары Экономические проблемы развития фермерских хозяйств	117-119
NURYMBETOV T.Zh. ABDIROVA A.S.	Çiftçiliğin Gelişmesiyle İlgili Ekonomik Sorunlar The Economic Problems of Developing Farms	
РАЙМБЕКОВ Ж.С.	Өнеркәсіптің айналым капиталын басқару проблемаларындағы негізгі аспектілер Основные аспекты проблемы управления оборотными средствами промышленности	120-127
RAIMBEKOV Zh.S	İşletmelerin Döner Sermaye yönetimine ilişkin Başlıca Problemleri Main Problems of Managing the Working Capitals	
ҰЗЫН А.	Шетелдік капиталдың Қазақстан экономикасына әсерлері Влияние иностранного капитала на экономику Казахстана	128-135
UZYN A.	Yabancı Yatırımlar ve Kazakistan Ekonomisine Etkileri Forgen Capital and Its Influence on Kazakhstani Economy	
МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ İÇERİK CONTENTS		136-140

A. UZUN
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Öğretim Görevlisi

YABANCI YATIRIMLAR VE KAZAKİSTAN EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Бұл мақалада шетелдік капиталдың Қазақстан экономикасына тигізетін ықпалы қарастырылған. Шетелдік капитал белгілі бір елге өз мүмкіншіліктерінен тыс инвестиция салу мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Қазақстан – жер асты ресурстарына аса бай мемлекет. Алайда осы ресурстарды өңдеу үшін елде жетерліктей капитал қоры жоқ. Сондықтан да, шетелдік капитал, егер дұрыс бағытта, тиімді қолданылатын болса, Қазақстанның дамуы тұрғысынан ең оңтайлы мүмкіндік болып табылады.

В этой статье рассматривается влияние иностранного капитала на экономику Казахстана. Иностранный капитал обеспечивает возможность вложения инвестиций в определенное государство вне своих возможностей. Казахстан – очень богатое государство природных ресурсов. Но для обработки этих ресурсов в государстве не имеется достаточного фонда капитала. Поэтому, если иностранный капитал будет эффективно использован в нужном направлении, то это самая оптимальная возможность для процветания Казахстана.

This article deals with the influence of forign capital on the economy of Kazakhstan.

Giriş

Yabancı sermaye bir ülkeye, bir fabrika kurulması, kurulu bir fabrikaya işletme sermayesi sağlanması veya ortaklıklar şeklinde girebilmektedir. Bir ülkeye doğrudan giren yabancı sermaye, yatırımın yapıldığı ülkenin üretim kapasitesini artırmak gibi doğrudan bir etkiye sahiptir. Üretim kapasitesinin artışı, o ülkedeki istihdam düzeyinin yükselmesine, daha önce işlenilemeyen doğal kaynakların işlenmesine, üretilecek olan mallar ithal ediliyorsa ithal bağımlılığının azalmasına, ihraç ediyorsa ihracat miktarının artmasına ve daha birçok sonuca yol açmaktadır. Bunun yanında, doğrudan yatırımlar uluslararası ekonomik, siyasi ve hukuki ilişkilerin gelişmesine, çeşitlenmesine, teknolojik alışverişe sebep olması bakımından, günümüzde boyutları yaygınlaşmakta olan globalleşme akımlarına hız kazandırmaktadır.

Kazakistan, bağımsızlığını yeni kazanmış ve ülkeyi çok uzun yıllar siyasi, kültürel ve ekonomik yönlerden etkilemiş olan farklı bir rejimden kurtulma gayreti içerisindedir. Ülke ekonomisi liberal ilkeler doğrultusunda yeniden yapılandırılmakta, dış dünya ile ekonomik ilişkiler kurulmaktadır. Ülkede çok zengin yeraltı kaynakları olmasına rağmen, bundan gerektiği gibi yararlanabilmek için büyük oranda yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Halbuki ülke bu büyük yatırımları gerçekleştirecek iç kaynaklardan mahrum olup, teknolojik bakımdan da geridir. Yabancı sermaye Kazakistan'a, kendi kaynaklarıyla başaramadığı fakat, gelişmesi açısından büyük ihtiyaç duyduğu bu yatırımları gerçekleştirebilme imkanı sunmaktadır.

Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) Yatırımları

Doğrudan yabancı sermaye (DYS) yatırımları, bir firmanın satın alınması veya yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesi sağlanması ya da mevcut bir firmanın sermayesinin artırılması yoluyla ülkeye girer (KARLUK: 1996: 472). DYS yatırımları gelişmekte olan ülkeye teşebbüs, teknoloji, organizasyon aktarımı, know-how ve daha birçok işletmecilik bilgisini de beraberinde getirmektedir. Bu tür yatırımlarda, yabancı sermaye ile birlikte çoğunlukla yönetici ve üst düzeyde teknisyen niteliğindeki personel de, yatırım yapılan ülkeye gitmektedir. Diğer vasıfsız işgücü ise yerli kaynaklardan sağlanmaktadır (İŞ BANKASI:

Günümüz dünyasında DYS yatırımlarının büyük bir çoğunluğu çokuluslu şirketler (ÇUŞ)'lar tarafından yapılmaktadır (DEREKÖY: 1994: 2). Çokuluslu şirketler genellikle yatırım imkanları ve vergi oranlarının en uygun olduğu ülkelerde faaliyette bulunurlar. Kendi mali imkanlarını yüksek faizli kredi veren ülkelerde kullanır, finansman ihtiyaçlarını ise düşük faizli kredi veren ülkelerden karşılarlar (URAS: 1979: 39).

ÇUŞ'lar belli bir rekabet üstünlüğü sağlamak için, yatırım yapacağı ülkede emeğin ucuz, doğal kaynakların bol olmasını gözetirler. Ayrıca yabancı bir ülkede üretim tesisi kurarken, rekabet üstünlüğü elde etme yanında güvenlik faktörü, ülkedeki politik istikrar ve hükümetin yabancılara karşı tutumunu gözönünde bulundururlar.

DYSY'nın Ev Sahibi Ülke Ekonomisine Etkileri

Gelişmekte olan ülkeler, yabancı sermaye yatırımlarını kalkınmalarında bir araç olarak kullanabilirler. Bu yatırımların, büyüme, istihdam yaratma ve ihracatı artırma gibi olumlu etkileri vardır (BALANCE: 1985: 201-208).

Yabancı sermaye şirketlerinin yukarıda sayılan yararlarının yanında, milli ekonomi ve bağımsızlık açısından birçok olumsuz yanları da vardır (SEYİDOĞLU: 1998: 723-725). Yabancı sermaye girişi belli bir süre sonra, bir yanda ileri teknolojiyle çalışan dev şirketler, diğer yanda geleneksel üretim teknikleriyle çalışan küçük ölçekli yerel şirketler olmak üzere, ekonomiyi ikili bir yapıya dönüştürebilir. Bu da yabancı sermayeli şirketleri bir tekel konumuna getirebilir.

Çokuluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkelere aktarmış olduğu sermaye ve yaptıkları ihracat dolayısıyla sağlanan döviz kazancı; kârların transferi, üretim araçları ithalat bedelinin ödenmesi, patent ve müseccel markalar, borç faizlerinin ödenmesi şeklinde dövizin akıp gitmesine neden olabilmektedir. Sonuçta gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapısı tam anlamıyla zayıflamakta, yerel teşebbüslerin etkinliği azalmakta ve üretim sürecinin bütünlüğü bozularak sistem deforme olabilmektedir (KAZAKİSTAN EL-FARABİ: 1994: 133).

Yabancı işletmeler araştırma ve geliştirme faaliyetlerini, genellikle ana merkezlerinde topladıklarından ev sahibi ülkeler, yabancı sermaye ile rekabet edebilmek ve teknolojik yeniliklerden yararlanabilmek için, ancak onların araştırma faaliyetlerini sürdürdükleri ana merkezlerinden teknoloji ithal etmek zorunda kalacaklardır. Bu ise, ülkeyi hem ithalata daha da bağımlı kılacak, hem de ev sahibi ülkeyi belli bir teknolojiyi kullanmaya zorlayacaktır. Belli bir plana bağlı olmadan kabul edilen yabancı sermaye, ülke ekonomisinin ana sektörlerini ele geçirerek ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığı tehlikeye sokabilir.

Yabancı Sermaye ve Kazakistan Ekonomisi

Kazakistan, 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra, ekonomisinin kurum ve kurallarını yeni bir anlayışla düzenleme çabasına girmiştir. Bu dönemde özelleştirme çabaları yoğunlaşmış, dış dünya ile ekonomik bağlantılar kurulmaya başlanmıştır. Ülke çok zengin doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen, bunları işletmek için gerekli olan teknoloji ve sermaye birikiminden yoksundur. Bu nedenle Kazakistan, kapılarını yabancı sermayeye açmış ve onu kalkınma amaçları doğrultusunda kullanmaya yönelik politikalar izlemeye başlamıştır. Bu amaçla ülkenin mevzuatı da çeşitli değişiklikler geçirmiştir. Bu konudaki en önemli düzenleme, Aralık 1994'te Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun çıkarılması olmuştur. Bu kanun ve yapılan diğer düzenlemeler, yabancı yatırımcıları ülkede yatırım yapmaya teşvik etmektedir.

Kazakistan'daki Yabancı Sermaye Yatırımları

Ülkede 1993'e kadar devletin serbest ekonomi kurallarının gerektirdiği kurumların birçoğunun oluşturulması tamamlanmıştır. 1993'e kadarki bu çabalar, 1991 yılında ilan edilen serbest ekonomiye geçiş programı dahilinde, yoğun özelleştirme uygulamalarıyla hayata geçirilmiştir. 1993'ten sonra, yapılan uygulamalarla ülkenin tercihi netlik kazanmış ve yabancı sermayenin ilgisini uyandırmaya başlamıştır. Bu ilginin bir sonucu olarak 1993 yılında, ülkedeki toplam doğrudan yatırım miktarı 1.271 milyon dolar gibi önemli bir rakama ulaşmıştır. İzleyen yıllarda ülkeye giren yabancı sermaye miktarı, her yıl artarak devam etmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Kazakistan'daki Yabancı Yatırımlar 1993-2000 (Milyon Dolar)

*Toplam DYS/Sektör***	*1993*	*1994*	*1995*	*1996*	*1997*	*1998*	*1999*	*2000**	*1993-2000*
Yabancı yatırımlar toplamı	**1271,4**	**659,7**	**984,3**	**1673,3**	**2107,0**	**1233,2**	**1799,3**	**2751,5**	**12479,7**
Petrol ve gaz	975,7	544,1	315,1	387,1	717,9	824,5	1523,5	1957,9	7245,8
Metalurji	0,2	17,9	446,6	829,4	871,9	89,9	69	82,4	2407,3
Gıda Endüstrisi	44,7	41,8	38,5	41,7	70,6	42,9	47,7	41,8	369,7
Enerji Kompleksi	-	-	-	126,1	128,3	86,2	23,4	26,2	390,2
Tüketim Malları	-	-	-	56,1	12,2	29,8	53,7	46,3	198,1
İletişim	-	27,8	34,9	20,4	126,4	4,6	5,5	21,7	241,3
Bankacılık	6,8	12,2	11,9	3,4	25,8	85,0	42,6	19,6	207,3
Diğerleri	244,2	16,5	137,8	210,8	155,9	81,4	32,4	470,5	1349,5

Kaynak: (Natstatagentstvo RK)
*Natstatagentstvo RK
**National Bank of Kazakhstan

Birleşmiş Milletler verilerine göre, çeşitli ülke ve yabancı firmalarla imzalanan protokol ve anlaşmalar çerçevesinde gelecek 10 yıl içinde, enerji, madencilik ve metalürji gibi sektörlerde 40-50 milyar dolarlık (PHELPS: 1995: 12) yatırım beklenmekle birlikte, 2000 yılının sonuna kadar Kazakistan'a yapılan yabancı yatırımların toplamı 12.479 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu yatırımların önemli bir miktarı, 12 büyük yatırımcı ülkeye ait 20'ye yakın büyük ölçekli yatırımdan oluşmaktadır (DEİK: 1996: 3). 1997 yılına kadar hükümet çeşitli yabancı şirketlerle, ülkeye yabancı yatırım çekmek üzere 18 milyar doların üzerinde değişik anlaşmalar imzalamıştır. Bu çerçevede bugüne kadar ülkede, büyük çoğunluğu petrol ve doğal gaz olmak üzere, 61 büyük devlet şirketi özelleştirilmiştir.

Ekonomi Bakanlığı'nın verilerine göre 2000 yılında ülkede 3220 yabancı sermayeli şirket (Joint Venture) mevcut ve bunlar içinde en büyük yatırımcılar ABD, İngiltere, Güney Kore, Çin, İtalya, Almanya ve Türkiye'dir (TİKA Avrasya Dosyası: Temmuz 95/2). Bu şirketlerden 342'si inşaat, 121'i imalat, 101'i dericilik, 450'si hizmet, 125'i lokanta, 25'i maden çıkarma-işleme, 24'ü inşaat malzemesi ve 18'i yeni teknoloji alanlarında faaliyet göstermektedir (HDTM: 1996a: 4).

Kazakistan'ın yabancı yatırımlar için önem ve öncelik verdiği sektörlerin başında petrol, gaz, metalürji ve telekomünikasyon sektörleri gelmektedir. Bu sektörlere yapılan yatırımlarda, Kazakistan hükümeti büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Liman yapımı ve telekomünikasyon alanları da öncelikli sektörlerdendir.

Tablo 2: 1993-2000 Arası Yabancı Yatırımların Ülkelere Göre Dağılımı (Milyon $)

Ülkeler	*1993*	*1994*	*1995*	*1996*	*1997*	*1998*	*1999*	*2000**	1993-2000	%
ABD	966,9	412,0	153,3	164,2	208,1	399,3	902,7	993,5	**4200,0**	**34**
İngiltere	-	25,7	152,8	483,7	311,4	86,5	162,5	464,2	**1686,8**	**13,5**
Güney Kore	-	0,5	270,5	442,6	720,0	31,8	28,9	56,8	**1551,1**	**12,4**
Çin	5,0	5,0	2,0	-	313,0	86,7	49,6	87,0	**548,3**	**4,4**
İtalya	-	8,6	15,5	12,0	1,5	0,8	126,6	351,0	**516,0**	**4,1**
Türkiye	55,3	78,9	79,3	75,6	65,0	88,7	34,0	29,8	**506,6**	**4,0**
Kanada	-	16,0	35,1	132,3	22,8	30,6	9,2	144,9	**390,9**	**3,1**
Japonya	-	12,0	30,0	-	12,0	227,4	4,3	18,1	**303,8**	**2,4**
Almanya	-	15,7	9,5	29,0	52,7	69,2	15,2	68,8	**260,1**	**2,0**
Virjinya Adaları	-	5,9	14,1	45,3	80,2	4,9	32,6	15,9	**198,9**	**1,6**
Belçika	-	1,3	-	107,8	27,8	15,4	10,5	7,6	**170,4**	**1,4**
İsviçre	-	-	4,1	44,7	31,1	46,7	25,8	18,2	**170,6**	**1,4**
Kıbrıs	-	-	-	-	28,4	3,6	6,9	5,9	**44,8**	**0,4**
Diğerleri	244,2	62,9	127,4	134,9	233,0	141,7	390,4	489,8	**1824,3**	**14,6**
Toplam	**1271,4**	**659,7**	**984,3**	**1673,6**	**2107,0**	**1233,3**	**1799,2**	**2751,5**	**12479,7**	**100,0**

Kaynak: Natstatagentstvo RK *ve* National Bank of Kazakhstan

Tablo 2'de Kazakistan'daki yabancı yatırımların, yatırımcı ülkelere dağılımı görülmektedir. Buna göre, 1993-2000 yıllarını kapsayan dönemde, ABD %34'lük oranla en büyük yatırımcı konumundadır. Ardından %13,5'lik oranla İngiltere gelmektedir. Güney Kore %12,4'lük oranla üçüncü ve Türkiye %4'lük oranla altıncı sırada gelmektedir.

DYS Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Kazakistan'daki yabancı sermaye yatırımlarının sektörlere göre dağılımı, yine toplam büyüklükleri itibariyle tablo 3'te gösterilmiştir. Tabloya göre 12.479 milyon dolarlık toplam doğrudan yatırımın, %58'i petrol ve gaz, %19'u metalürji sektörüne ve kalanı da diğer sektörlere gitmiştir.

Yabancı yatırımcıların petrol alanında oldukça istekli oldukları göze çarpmaktadır. Chevron, Agip, BP, Mobil, Shell ve daha birçok çokuluslu dünya petrol firmaları bu alanda yoğun bir rekabet içindedirler. Hükümet, 1993-1995 dönemi için özelleştirmeyi planladığı 146 petrol ve gaz şirketinden 114'ünü özelleştirmiştir (PHELPS: 1995: 19/20). Alman Preussag Energy firması da, Kazakistan'ın batısında bulunan petrol ve gaz rezervlerinin araştırılması için hükümetle, 110 milyon dolar'lık yatırım yapmak üzere bir anlaşma imzalamıştır (BERWİN: 1996: 4).

Tablo 3: Kazakistan'daki Toplam Yabancı Yatırımlar 1993-2000 (%)

Toplam YS/Sektör	*1993*	*1994*	*1995*	*1996*	*1997*	*1998*	*1999*	*2000**	*1993-2000*
Yabancı Yat. Topl.	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	%
Petrol ve gaz	76,7	82,5	32,0	23,1	34,1	66,9	84,7	71,2	58
Metalurji	0,1	2,7	45,4	49,5	41,3	6,3	3,8	3,0	19
Gıda Endüstrisi	3,5	6,3	3,9	2,5	3,3	3,5	2,7	1,5	0,03
Enerji Kompleksi	0,0	0,0	0,0	7,5	6,1	7,0	1,3	1,8	0,03
Tüketim Malları	0,0	0,0	0,0	3,4	0,6	2,4	3,0	2,6	0,015
İletişim	0,0	4,2	3,5	1,2	6,0	0,4	0,3	1,7	0,019
Bankacılık	0,5	1,8	1,2	0,2	1,2	6,9	2,4	1,1	0,016
Diğerleri	19,2	2,5	14,0	12,6	7,4	6,6	1,8	17,1	10

Kaynak: Natstatagentstvo RK *ve* National Bank of Kazakhstan

Tarım ve gıda sanayiinde de; Rjr Nabisco (ABD), Efes Yatırımcılık (Türkiye), Philip Morris (ABD), Unilever (DEİK: 1996: 4), Mis Süt (TİKA Avrasya Dosyası: Eylül 95/2) gibi birçok firma önemli yatırımlarda bulunmuşlardır.

Yabancı yatırımcılar arasında madencilik ve metalürji sektörlerinde oldukça yoğun bir rekabet yaşanmakta olup, ilgi gösterdikleri alanların başında altın madeni, alüminyum, demir, bakır ve uranyum üretimi gibi önemli madenlerin işletilmesi gelmektedir.

Hizmetler sektöründe yabancı yatırımlar, daha çok haberleşme, inşaat ve bankacılık alanlarında yoğunlaşmıştır. Haberleşme konusunda Türkiye'nin yapmış olduğu 3.5 milyon dolar tutarındaki kısa vadeli projelerin uygulanması sonucunda; Kazakistan-Türkiye arasında doğrudan bir telekomünikasyon ağı kurulmuş ve Almatı'da Türk TV programları izlenebilir hale gelmiştir (TİKA Avrasya Dosyası).

Kazakistan yasaları, bankaların temsilci ofislerine ve joint bankalara şube kurma izni vermektedir. Merkez Bankası'na göre Kazakistan'da %100 yabancı sermayeli 5 banka bulunmaktadır. Ocak 1996 itibariyle yabancı bankaların da 9 temsilciliği bulunmaktadır.

DYS Yatırımlarının Kazakistan Ekonomisine Etkileri

Kazak Hükümeti tarafından uygulanan sıkı para ve maliye politikaları enflasyonu azaltarak makroekonomik istikrarı sağlarken, ekonomik mevzuatın iyileştirilmesi ve özel sektörün canlandırılması konusunda atılan çeşitli adımlar neticesinde 1996 yılından itibaren Kazakistan ekonomisi büyümeye başlamıştır. 1997 yılında da Kazakistan ekonomisindeki bu olumlu eğilim devam ederken 1998 yılında patlak veren Rusya krizi ülkedeki ekonomik büyümenin önüne geçmiştir. Rusya krizinin yarattığı olumsuz koşulların 1999 yılından itibaren giderek etkisini azaltması ile bu tarihten sonra ekonomi tekrar bir büyüme eğilimine girmiştir. Ekonomideki bu gelişmeler aşağıdaki tablo 4'ten görülebilir.

Tablo 4: Temel Ekonomik Göstergeler

Yıllar	1996	1997	1998	1999	2000
GSYİH Büyüme (%)	0.5	1.6	-1.9	2.7	9.6
GSYİH (Milyar $)	21.0	22.2	22.1	16.9	18.4
Enflasyon (Ort.TÜFE %)	39.1	17.4	7.3	8.4	13.2
Cari İşlemler Dengesi (Milyon $)	-751.0	-799.3	-1,224.9	-171.0	-1,074.4
İhracat (Milyon $)	6,291.6	6,899.3	5,870.5	5,988.7	9,615.4
İthalat (Milyon $)	6,626.7	7,175.7	6,671.7	5,645.0	6,849.8
Dış Borçlar (Milyar $)	5.8	7.7	9.9	12.1	12.3
Döviz Kuru (Tenge: US$)	67.30	75.44	78.30	119.52	142.13

Kaynak: EIU Country Report, Temmuz 2001.

Üretimin Sektörel Dağılımı

Kazakistan'ın, 1992-2000 dönemi itibariyle, üretiminin sektörel dağılımı tablo 5'te verilmiştir. Tabloya göre, sanayi üretimi dönem başında %28'lik bir oran işgal ederken, 2000'de toplam üretimdeki payı %33,2'ye yükselmiştir. Sanayi üretimindeki bu yükselme eğilimine karşılık, farklı oranlarda olmak üzere, tarım ve inşaat kesiminde önemli düşüşler yaşanmıştır. Bu durum bağımsızlıktan sonra sermaye ve ekipman yetersizliği gibi nedenlerle, tüm sektörlerde görülen üretim düşüşlerine paralel olarak gerçekleşmiştir. Sanayi alanındaki bu artış büyük ölçüde yabancı sermayenin etkisinin olumlu yanlarını yansıtmaktadır. Aşağıda yabancı sermayenin yatırım alanlarını da göz önüne aldığımızda bu olumlu etkinin ve üretim artışının yabancı sermayenin etkisiyle gerçekleştiği daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 5: Üretimin Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	*1992*	*1993*	*1994*	*1995*	*1996*	1997	1998	1999	2000
Tarım	20,8	12,8	14,0	12,3	12,1	11,4	8,6	9,9	8.1
Sanayi	28,0	30,9	25,9	23,4	21,2	21,4	24,4	28,2	33,2
İnşaat	5.0	9.3	9.1	6.1	4,4	4,2	4,9	4,7	5,2
Ticaret	-	-	-	-	17,3	15,7	15,2	13,6	12,4
Ulaştırma-haberleşme	-	-	-	-	11,3	11,7	13,8	12,1	11,5
Diğer Hizmetler	22.8	27.8	15.3	18.9	29,5	31,5	27.7	26,8	24,4

Kaynak: EIU, **Country Report 4th quarter**, London 1996-2001 ve Natstatagentstvo RK.

DYS'nin Sanayi Üretimine Etkisi

Petrol üretiminde, 1992'den itibaren 1994 yılına kadar hemen hemen sürekli bir düşüş olmuştur. 1995'ten itibaren ise petrol üretiminde hızlı bir artış kaydedildiğini görmekteyiz. Aynı şekilde bu artış doğalgaz üretiminde de görülmektedir. Kömür ve linyit gibi alanlarda bağımsızlıktan sonra sürekli bir üretim düşüşü yaşanmıştır. Bu durum tablo 6'dan izlenebilmektedir. Zaten bu alanlar da yabancı sermayenin ilgi duymadığı ve yatırım yapmadığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 6: Maden ve Enerji Üretimi (Milyon ton)

% Değişim	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Petrol	25.8	26.6	25.8	23.0	20.3	20.6	22.9	25.7	25.9	30.1	35.3
Doğal Gaz*	7.114	7.885	8.112	6.711	4.488	5.915	6.524	8.114	7.947	9.945	11.541
Kömür	131.4	126.0	122.0	107.2	99.8	79.5	76.8	72.6	69.7	58.3	74.8
D.M.F.**	23.8	22.0	17.7	13.1	10.5	15.2	12.9	13.1	9.3	9.6	16.1
Çelik**						21.5	22.0	31.3	31.0	28.7	32.7
Elektrik***	87.4	79.1	79.1	76.2	65.2	65.7					

Kaynak: EIU, **Country Profile Kazakstan**, London 1996-97-2001
*Milyon m^3, **Demir Maden Filizi, Çelik.

Yabancı sermaye, Kazakistan'da en fazla petrol-gaz, madencilik, taşımacılık ve hizmetler sektörüne ilgi duymaktadır. Özellikle petrol ve gaz, bu ilginin en fazla yoğunlaştığı alanlardır. Ardından hizmetler maden ve taşımacılık sektörleri gelmektedir. Yukarıda görüldüğü gibi, yabancı sermayenin girdiği ve üretime başladığı döneme kadar petrol üretimi miktarlar itibariyle düşmüştür. Bu düşüş seyri 1995'te tersine dönerek artışa başlamıştır. Kömür ve linyit alanları yabancı sermayenin fazla ilgi göstermediği alanlardır ve ilginç bir sonuç olarak, bu alanlarda üretim sürekli olarak düşüş kaydetmektedir. Yine yabancı sermayenin yoğun olduğu demir ve gaz üretimine baktığımızda, bu alanlarda da bir üretim artışı görülmektedir. Yabancı sermayenin 1995 yılına kadar gerekli hazırlıklarını yapması ve üretime başlamasıyla birlikte, ülkede üretim artışı hızlanmıştır.

DYS'nin İhracat ve Dış Ticarete Etkisi

1998 yılı uluslararası petrol ve hammadde fiyatlarının son derece düşük seyrettiği bir yıl olmuştur. Bu nedenle, bu ürünlerin önemli bir ihracatçısı olan ve ihracatının önemli bir bölümünü bu ürünlerin oluşturduğu Kazakistan da bu fiyat düşüşlerinden önemli oranda etkilenmiştir. Nitekim, Kazakistan'ın toplam dış ticaret hacmi 1997 yılında 14 milyar doların üzerindeki iken 1999 yılına gelindiğinde 11.6 milyar dolar seviyelerine gerilemiştir.

Dış ticaretinin önemli bir bölümünü Rusya ile gerçekleştiren Kazakistan Rusya'da yaşanan 1998 krizi ile birlikte, birçok eski Sovyet cumhuriyetinde olduğu gibi devalüasyonlar yapmıştır. Ancak, uzun vadede devalüasyon sonrasında bu ekonomiler kur farkının yarattığı

rekabetçi ortamdan yararlanmışlardır. Diğer taraftan, kriz sonrasında Kazakistan gümrük duvarlarını yükselterek ithalata kısıtlama getirmiş ve ulusal ekonomiyi güçlendirmeye yönelik önlemlerle birlikte ithal ikameci bir politika izlemiştir.

Uluslararası enerji fiyatlarının son yılların en yüksek seviyesine ulaştığı 2000 yılı ile birlikte, Kazakistan krizin olumsuz sonuçlarından sıyrılmaya başlamış ve bu durum dış ticaret göstergelerine de yansımıştır. Nitekim, 2000 yılında Kazakistan'ın dış ticaret hacmi 2.7 milyar dolarlık dış ticaret fazlası ile birlikte bağımsızlığından bu yana ilk defa 16.4 milyar dolara ulaşmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1999 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiş ve ekonomi cari işlemler fazlası vermiştir.

Tablo 7:Kazakistan'ın Dış Ticareti

Yıllar	1997	1998	1999	2000	2000/I	2001/I
İhracat (Milyon $)	6,899.3	5,870.5	5,988.7	9,615.4	1,918.0	2,105.5
İthalat (Milyon $)	7,175.7	6,671.7	5,645.0	6,849.8	887.8	1,421.1
Dış Ticaret Hacmi (Milyon $)	14,0750	12,542.2	11,633.7	16,465.2	2,805.8	3,526.6
Dış Ticaret Açığı (Milyon $)	-276.4	-801.2	343.7	2,765.6	1030.2	684.4
İhracatın İthalatı Karşıl. Oranı (X/M)	0.96	0.87	1.06	1.40	2.16	1.48

Kaynak: EIU Country Report, Temmuz 2001.

Ülkenin dış ticaret dağılımına bakıldığında, maden ve petrol kalemlerinin %60-75'lik bir oran teşkil ettiği görülmektedir. Yabancı sermaye de %64'lük bir oranla, bu iki alanda yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla, yukarıdan beri anlatılagelen bu rakamlardan, yabancı sermayenin, ülkenin ihracatını ve üretimini sonucu çıkmaktadır.

Sonuç

Yabancı sermaye bazen doğal kaynakları yerinde işlemek, ara malların tüketim bölgesinde montajı gibi ekonomik sebeplerle, bazen de siyasi sebeplerle yabancı ülkelere yatırım yapabilmektedir. Bunun dışında pazar payını korumak ve genişletmek arzusu da yabancı bir ülkede yatırım yapma düşüncesinde etkili olabilmektedir. Yabancı yatırım bazen, gümrük duvarlarını aşmanın bir yolu olarak da gündeme gelebilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler yabancı sermayeyi kalkınmalarının bir aracı olarak kullanmaya çalışmaktadırlar. Yabancı sermaye bu ülkelere, kendi kaynaklarıyla erişebileceğinin ötesinde yatırım yapma, dolayısıyla daha büyük bir kalkınma hızına erişme imkanı sunmaktadır. Ancak bunun için yabancı sermayenin kontrollü ve bilinçli şekilde ülkeye davet edilmesi gerekmektedir.

Kazakistan 1917 ihtilalinden sonra, SSCB topluluğu içerisinde bir Sovyet üyesi olarak yerini almıştır. Toplum, bugünkü ekonomik yapısını daha en başından beri yabancı tesirlerle kazanmıştır. Bu süreç sonunda ülke ekonomisi, başlangıçta Çarlık Rusyası'nın, daha sonra da Kapitalizm karşısında güçlü olma zorunluluğunu duyan Sovyet topluluğunun ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Geçmişte yabancı sermaye bu ülkeye, en başta politik insiyatifi elinde tutarak gelmiş, beraberinde işgücünü, yönetim anlayışını ve teknolojisini getirmiştir. Böylece Kazak toplumuna yabancı bir ekonomik yapı meydana gelmiştir. Bağımsızlıktan sonra üretimin devamı için gerekli olan ara mallar ve yedek parça bakımından büyük oranda Rusya ve Ukrayna'ya bağımlı olan Kazakistan, bağımsızlıktan sonra bunların temininde büyük güçlüklerle karşılaşmıştır.

Ülke sanayii ağırlıklı olarak petrol, elektrik enerjisi, demir dışı metaller ve kömür gibi madencilik ürünlerine dayanmaktadır. Metalürji ve ağır sanayi için gerekli makine-ekipman; petro-kimya ve gıda sanayii alanında iyi bir sanayi altyapısı vardır. Ancak, ülkede teknik personel ve finansman sıkıntısı olmasından dolayı, bağımsızlıktan sonra sürekli bir üretim düşüşü yaşanmıştır. 1996'dan sonra ise yabancı sermayenin de desteğiyle ekonomi toparlanmış ve yeniden büyümeye başlamıştır.

Ülke, sanayileşme gayretleri nedeniyle, büyük ölçüde ithalata bağımlıdır. Bunun için gerekli olan döviz kaynaklarını sağlayacak büyük bir potansiyele de sahiptir. Ülkede, çok zengin yeraltı kaynakları mevcuttur. Ancak bunlardan faydalanabilmek için çok büyük yatırımlara ihtiyaç vardır. Kazakistan'ın, bu yatırımları kendi imkanlarıyla gerçekleştirebilmesi, sermaye yanında teknolojik yetersizlikler nedeniyle de mümkün görünmemektedir.

Yapılan yeni yasal düzenlemelerin de etkisiyle, 1993 yılı içinde ülkeye büyük miktarda yabancı sermaye girmiş ve yıl sonu itibariyle 1.029 yabancı sermayeli şirket kurulmuştur. Bu sayı Ekim 1994'te 1785'e, 1995 yılında 2000'e, 2000 yılında ise 3220'ye ulaşmıştır. Bu şirketlerin 129'u tamamen yabancı sermayelidir (TİKA Avrasya Dosyası: Temmuz 95/2). En büyük yatırımcı ülkeler, ABD, Güney Kore, İngiltere, Türkiye, Fransa ve Japonya'dır.

Petrol, doğal gaz ve madencilik alanları yabancı yatırımcıların en büyük ilgi alanını oluşturmuştur. Yabancı sermaye bu alanlarda görüldüğü kadarıyla, önemli miktarlarda üretim artışını da gerçekleştirmiştir. Bu alanlar dışındaki diğer yatırımlar da, bu malları uluslararası pazarlara ulaştıracak ulaşım, iletişim ve bankacılık alanlarında yapılmıştır. Oysa sanayinin ve tarımın gelişmesi için yapılmış olan önemli bir yabancı yatırım mevcut değildir. Bu görünüm Kazakistan'ı, hammadde ihraç edip nihai mal ithal eden ve dolayısıyla uzun vadede dışa bağımlı kılabilecek bir ekonomik yapıya sahip ülke konumuna düşürebilir.

Ancak şunu söylemek mümkündür: Herşeye rağmen yabancı sermaye eğer kontrollü bir şekilde mevzuata uygun olarak ülkeye davet edilirse, uzun vadede Kazakistan ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynayacağı kesindir.

KAYNAKLAR

1. ARTHUR, P. Hall-WITT, Daniel A.; (1997), Kazakstan Survey, International Tax and Investment Center, (ITIC), May.
2. BOZKURT, Rüştü: (1992), Bağımsız Devletlerle İlişkilerde Fırsat ve Tehlikeler, İSO Dergisi, Sayı: 315, Mayıs, s. 25-31.
3. DEİK; (1996), Kazakistan ve Türkiye İle İlişkileri, Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi (DEİK) Bülteni, Eylül 1995 ve 1996.
4. EBRD: (1996), Kazakstan Country Profile, Europan Bank for Reconstruction and Development (EBRD).
5. EIU; (1996-2001), Country Profile Kazakstan 1996-97, The Economist Intelligence Unit (EIU), London.
6. EIU; (1996-2001), Country Report Kazakstan 1st, 2nd, 3rd, 4th quarter, The Economist Intelligence Unit (EIU), London.
7. Government of Kazakhstan: (1995), Information for Investors Kazakhstan, April.
8. HDTM: (1996a), Yabancı Sermaye Raporu 1993-1995, Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı (HDTM), Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Nisan.
9. HDTM: (1996b), Kazakistan Cumhuriyeti, Ülke Notu, Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Eylül.
10. İMKB: (1996), Kazakistan, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Ülke Araştırmaları Serisi, Mart.
11. İş Bankası; (1994), Yabancı Sermaye, İktisadi Araştırma ve Planlama Müdürlüğü.
12. İTO; (1992), Kazakistan, İstanbul Ticaret Odası (İTO), KEİB-BDT Araştırma Dizisi No: 3, Yayın No: 25.
13. KANAPYANOV, S.; (1997), K.C. Yatırımları Yönlendirme Komitesi, (Natstatagentstvo RK) 1997 Yılı Verileri.
14. KARLUK, Rıdvan: (1992), Yeni Bağımsızlığını Kazanmış Türk Cumhuriyetlerinin Serbest Piyasa Ekonomisine Geçişinde Alınması Gereken Tedbir ve Öneriler, İSO Dergisi, Sayı: 315, Mayıs, s. 20-24.
15. KARLUK, Rıdvan; (1996), Uluslararası Ekonomi, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
16. Kazakistan El-Farabi Milli Devlet Üniversitesi; (1994), Uluslararası Ekonomi İlişkileri, Yepa Yayın No: 17, Ankara.
17. LEİGHTON, Berwin; (1996), Investing in Kazakhstan.
18. ÖİK; (1994), Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, Türk Cumhuriyetleri, ECO, İslam Ülkeleri) İlişkileri Değerlendirme Raporu, Özel İhtisas Komisyonu, Yayın ve Temsil Dairesi Bşk. Yayım ve Basım Şube Müdürlüğü.
19. PHELPS, Peter-OLCAY, Margot; (1995), Investment Guide to Kazakhstan, Global Kazkomments Securities Inc., Fall
20. SEYİDOĞLU, Halil; (1998), Uluslararası İktisat, Güzem Yayınları, 12. Baskı, İstanbul.
21. The World Bank; (1993), Kazakhstan The Transition to a Market Economy, A World Bank Country Study, Washigton,D.C.
22. TİKA; (1995-1997), Avrasya Dosyası Onbeş Günlük Bültenleri, Sayı: 23-79, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı, Ankara.
23. TİKA; (1996a), Kazakistan Ülke Raporu 1993-1995-1996, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı, Ankara.
24. TURANLI, Rona; (1992), Kazakistan, KEİB-BDT Araştırma Dizisi No:3, İTO yayın no:25 İstanbul.
25. Union Bank of Switzerland; (1993), Republic of Kazakhstan, A Magnet for Foreign Investment, Printed in Switzerland, December.